

FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

LÁZÁR BALÁZS

KRAY PÁL MEMORANDUMA AZ ELŐŐRSI SZOLGÁLATRÓL

Pál Kray's memorandum on outpost service

The source publication presents a memorandum of 5th April 1800, written by Pál Kray (1735–1804), an Imperial and Royal Feldzeugmeister of Hungarian origin. The memorandum was circulated among the generals and the regimental commanders under the feldzeugmeister, who was commander-in-chief of the Imperial and Royal army in Germany. The *Notes on Outpost Service* gives an excellent insight not only into the practice of securing an army, giving guard service and dispatching patrols, but it also contributes to our knowledge on small war tactics. It contains instructions about conducting an orderly withdrawal, about reconnaissance, intelligence agents, urban warfare and many other details which official regulations and military history works generally do not discuss. This practical-minded guide is fully authenticated by the forty-year-long military career of Feldzeugmeister Pál Kray and by the successes he had in the Turkish and French wars first as the commander of small and big independent units, then as the commander of the advance guard of the whole army.

The document can be found in Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Alte Feldakten, Feldzug in Deutschland. 1800-13-1. Karton Nr. 1298.

Balázs Lázár research fellow of the Hungarian Military History Institute and Museum of the Ministry of Defence. Earned his PhD in early modern age history at the Faculty of Humanities of Loránd Eötvös University in 2013. His dissertation was published under the title *Military Career of Baron and Feldzeugmeister Pál Kray de Krajova and Topolya*. (Library of the Military History Institute and Museum Budapest, 2013.) E-mail: lazar.balazs@mail.militaria.hu

Keywords: Pál Kray, outpost service, small war, French Revolutionary Wars

A különféle biztosító erők, elő- és utóvédek tevékenysége, az előőrsi szolgálat és általában a kisebb ütközetek és portyák megvívásának eljárásai a XVIII. század második felében a hadművészet érdeklődésének középpontjában álltak. A kisháborús tevékenységek egyik „bibliája” a számos európai hadseregben megfordult magyar huszártiszt, Jeney Lajos Mihály műve¹ volt. A szolgálat rendjéről, a menetekről, táborozásról és a harcászatról oly aprólékosan rendelkező szabályzatok azonban meglehetősen szűkszavúan szóltak ezekről a biztosító erőkről, feltehetően azért mert alkalmazásukat magától értetődőnek tartották. A császári-királyi hadsereg 1769-es általános szabályzata szerint, ha ellenséges portyáktól vagy rajtaiütéstől kell tartani, akkor a hadsereg előtti – vagyis az ellenséggel

¹ *Jeney*: A portyázó, avagy a kisháború sikerrel való megvívásának mestersége korunk géniusza szerint. Ford., szerk. és s. a. r. *Zachar József*. Budapest, 1986. A napóleoni háborúk után a francia Antoine Fortuné de Brack ezredes munkája, az 1831-ben Párizsban megjelent *Avant-postes de cavalerie légère* vált az előőrsi szolgálat és a könnyűlovas harcászat alapművévé.

szembeni – területet egy megfelelő távolságra előretolt sereggel (*Corps*) kellett fedezni, melynek parancsnoka közvetlenül a fővezér (később a főszállásmester) alá tartozott, de ha nem volt közvetlen veszély három svadron huszár is elláthatta ezt a feladatot.²

A főserg előnyomulása, menete során rutinszerűen kiküldött ad hoc csapatok helyett 1792-től, a francia háborúk időszakától ezt a feladatot már az elővéd vette át, mely a hadrend szervezetenként állandó eleme lett. Az elővédet általában egy-két huszárezred, néhány zászlóalj könnyűgyalogos, határőrök vagy vadászok, illetve néha gránátosok alkották, hiszen a mozgékony és önállóság, illetve a pontos tüzelés képessége kulcsfontosságú volt, ha a túlerejű ellenséget fel kellett tartani, vagy ki kellett előle térni.³ Természetesen minden kisebb-nagyobb mozgásban lévő sereggel saját biztonsága érdekében elővédeket (*Avant-Garde*) és utóvédeket (*Arrière-Garde*), illetve oldalbiztosító erőket állított ki saját soraiból is. Az elő- és utóvédek, továbbá a kisebb-nagyobb kiküldönítések, portyák és különféle vállalkozások vezetése a császári-királyi hadseregben gyakran a magyar tisztek és tábornokok feladata volt, elsősorban azért, mert a huszárság kiemelt szerepet játszott mindezekben.⁴ Az egyik leghíresebb ilyen személyiség, az ismertett forrás szerzője, báró krajovai és topolyai Kray Pál tábornagy,⁵ aki ugyan soha nem volt huszártiszt, mégis nagy jártasságra tett szert az elővédek vezetésében. Kray 1735-ben született a szepességi Késmárkon. 1755-ben lépett be a hadseregbe, ahol több évtizeden keresztül megbízható szolgálatával tűnt ki. Kray alezredes karrierje az 1784-es Horia-Closca felkelés leverésekor kezdett felfelé ívelni, ahol az egyik székely határőr-zászlóalj parancsnokaként szétverte a lázadók főerőit, majd sikerült elfognia a havasokban bujkáló Horiát. Mindez meghozta számára az ezredesi előléptetést. Az 1788–1791. évi török háború idején határőreivel először a Vulkán-hágót védte, majd Havasalföldön és az Al-Duna vidékén portyázott. Önállósága és merészsége révén bekerült a tábornoki karba, majd megszerezte a Mária Terézia-rendet és az ezzel járó bárói címet. Kray a Francia Köztársaság ellen vívott első koalíciós háború idején szerzett magának igazi hírnevet, melyet a főserg elővédjének vezetésével alapozott meg. A második koalíciós háború folyamán már a legmagasabb beosztásokban szolgált. 1799-ben az itáliai hadszíntérre került, ahol ideiglenesen kénytelen volt átvenni a főserg parancsnokságát. Ottani működését váratlan sikerek övezték. A Verona környéki csatákban visszaverte az ellenség támadását, majd 1799. április 5-én Magnanónál nagy győzelmet aratott. Itáliai tevékenységét Mantova júliusi visszafoglalásával és az augusztus 15-i Novi-i csatában nyújtott teljesítményével koronázta meg. Erdemei elismeréseként Kray – immáron tábornagy rangban – 1800 márciusában a betegeskedő Károly főherceg utódjaként került a Habsburg Monarchia legnagyobb és legütőképesebb seregének élére a rajnai fronton ideiglenes főparancsnokként. 1800. április 5-i keltezéssel a donauschingeni főhadiszállásról terjedelmes memorandu-

² Generals-Reglement. Wien, 1769. 96.

³ Nagy-L. István: A császári-királyi hadsereg 1765–1815. Szervezettörténet és létszámviszonyok. Pápa, 2013. 259. o.

⁴ Az előőrsi szolgálat rejtelmeiről két évtizeddel korábban is született egy kéziratban maradt rövid munka valamikor 1784 és 1788 között egy „tisztelhetlen magyar” Rudolf von Otto tollából, aki a 4. Graeven-huszárezred parancsnoka volt. A Hadtörténelmi Levéltárban őrzött magyar nyelvű 12 lapos kéziratot füzet címe: Vorposten-Dienst HL General Commando Miscellanea No. 18. Piqueteken és Feldwachtokon való kötelesség. A forrás feltárásért köszönet illeti Lenkefi Ferenc főlevéltárost.

⁵ A teljes biográfiát lásd: Lázár 2013.

mot juttatott el tábornokaihoz az előőrsi szolgálatról: *Bemerkungen uiber den Vorposten Dienst* címmel, melyet fordításban közlök.

A munka egyrészt az előőrsők szerepéről, a pihenő csapatok biztosításának feladatairól, az őrszolgálat megszervezéséről, az előőrsi vonal felépítéséről és a különféle jelentések és parancsok továbbításának módjairól rendelkezik. Kray továbbá nagy teret szentel a különféle őrzáratok, különítmények fajtáinak és azok feladatainak ismertetésének, de a „Megjegyzésekben” a szerző többre vállalkozott, mint a kisebb biztosító erők és őrszolgálat leírása. Írásában elkalandozott a felderítés, a harcászat és a hírszerzők világába is, hiszen neki, mint a főseregtől gyakran elszigetelten, néhány ezer fős seregettest élén harcoló tábornoknak, járatosnak kellett lennie minden stratégiai és taktikai kérdésben, és igyekezett ezeket a tapasztalatait is átadni.

A „Megjegyzések” elkészítésében és köröztetésében talán korábbi előjárói szolgáltak számára mintául. Kray korábbi parancsnoka és patrónusa Coburg herceg, tábornagy 1794 elején bocsátotta ki instrukcióit⁶ beosztott tábornokai részére, de a korszak legjelentősebb császári hadvezére, Károly főherceg 1796 áprilisában szintén ismertette elvárásait és katonai filozófiáját a főparancsnokság átvételekor.⁷

A tábornagy az iromány köröztetését elrendelő parancsban leszögezte: az ebben foglaltak kizárólag saját tapasztalatain alapulnak. Ez a kijelentése a szöveg és Kray katonai pályafutásának eseményeit párhuzamba állítva egyértelműen igazolható. Kray teljes joggal gondolhatott magára akkor, amikor „okos”, „figyelmes”, „tetterős” és „elszánt” tisztként jellemezte az ideális elővéd-parancsnokot, akinek „fáradhatatlanságától és bátor viselkedésétől csapatai sorsa és az egész sereg biztonsága és nyugalma függ”. Akadnak egészen konkrét esetek is, amikor a tábornagy katonai élményei visszaköszönnek a szövegben. Egy helyütt azt a tanácsot adja tábornokainak, hogy az ellenséges túlerővel szemben a gyalogságot a szokott háromsoros harcvonal helyett egy magaslat mögött állítsák két vagy akár egysoros vonalba. Kray pontosan ezt a merész hadicselt alkalmazta 1796. augusztus 3-án a Burg Eberach melletti ütközetben, ahol az oldalvéd parancsnokként mindössze két gyenge határőr zászlóaljnyi gyalogsággal rendelkezett, melyeket egysoros vonalban állított fel. Ellenfele, a híres Jean-Baptiste Bernadotte tábornok egy teljes francia hadosztállyal vonult fel ellene, de a magyar tábornoknak a fenti hadicsellel, illetve agresszivitásával és határozottságával sikerült elhárítani a veszélyt.⁸

A helység-harcok és a megerősített helyek elleni támadás tapasztalatait Kray alighanem a Marchiennes városa elleni 1793. október 30-án lezajlott sikeres rajtaütésből szűrte le.⁹ A különféle sáncok fontosságára a Cambrai térségében vívott ütközetek hívhatták fel a figyelmét, ahol egy néhány ezer fős elővéd-csoportosítással 1794 tavaszán elhárította a Jean-Charles Pichegru vezette francia fősereg támadását.

⁶ Instructions=Punkte für gesammte Herren Generale der K. K. Haupt=Armee und für andere Commandanten kleinerer und größerer detaschierter Corps. Közli: *Helmut R. Hammerich*: Reichs-General-Feldmarschall Prinz Friedrich Josias von Sachsen-Coburg-Saalfeld. Potsdam, 2001. 49–59. o.

⁷ Observationspunkte für die Generale bei der Armee in Deutschland im Jahre 1796. Kivonatban közli: [szerző nélkül:] Beiträge zur Geschichte des österreichischen Heerwesens. Wien, 1872. 136–142. o.

⁸ *Lázár* 2013. 80. o.

⁹ *Uo.* 57–59. o.

Jól megfigyelhető az írásban az önbizalom és elszántság, mely a császári-királyi hadsereg tisztjeit és katonáit jellemezte a forradalmi Franciaország újonc csapataival szemben. A császáriak gyorsan észrevették, hogy az a lendület és fanatizmus, mely az újonc francia csapatokat az ütközetek kezdetén jellemzi, hajlamos ugyanilyen gyorsan ingadozásba és pánikba átfordulni. Kray ezért javasolja a legszorongatottabb helyzetben is ellentámadások indítását, melyek, ha az ellenség érzékeny pontját találják el, a vereséget győzelemmé fordíthatják át, akár a többszörös túlerő ellenében is. A nagy merészségre azonban Kray egy ízben alaposan ráfizetett: a neuwiedi Rajna-hídfőnél 1797 áprilisában a tábornok érzékeny veszteségeket szenvedett azért, mert felvette a harcot a négyszeres túlerővel. Ennek az esetnek is megtaláljuk a lecsapódását a „Megjegyzésekben”. „Mindenféle ellenséges előretörés esetén szükséges, hogy egy elővédparancsnok számíthasson a főserg támogatására” – szögezte le Kray, aki vereségét mindig is akkori parancsnoka, Franz Werneck altábornagy passzivitásának tudta be.

A forradalmi háborúk francia sikereinek egyik fő okát, a korszak hadviselésének egyik kulcsmondatát is megfogalmazta a tábornok: „Ha jelentés vagy egyéb híradás érkezik arról, hogy egy szomszédos különítmény vagy hadtest valóban támadás alatt és veszélyben van, egy parancsnoknak, feltéve, hogy saját csapatait nem fenyegeti túlerejű támadás, kötelessége, hogy azonnal, parancsra való várakozás nélkül, legalább csapatai egy részével siessen segítségére.” Ez az előírás azonban a túlnyomórészt merev és önállóan császári-királyi tábornoki karban frott malaszt maradt.

Az 1800. évi németországi hadjárat folyamán a Kray instrukciói szellemében működő kisebb-nagyobb különítmények és portyák az ellenség hátában tevékenykedve ugyanakkor alaposan megkeserítették a franciák életét. Elővédjeinek parancsnokai, Gyulai Ignác és Ferdinánd főherceg is kitűnő teljesítményt nyújtottak. Egy bátor huszártiszt, Mier kapitány egy vállalkozás eredményeképpen 7 francia tiszttel és 150 közlegénnyel tért vissza a saját vonalak mögé, és vállalkozásait többször megismételte hasonló eredménnyel a Fekete-erdő vidékén.¹⁰ Hasznosak voltak azok a különítményei is („támadó járőrök”, ha át vesszük a „Megjegyzések” terminológiáját), melyekkel az Ulmban veszteglő főserg és a tiroli és vorarlbergi erők közötti összeköttetést biztosította.

Figyelemre méltó Kray azon fejtegetése, mely a „katonai szemmértéket” a Coup d’oelet boncolgatja. Ennek a fogalomnak az ismerete azt is megmutatja, hogy a tábornok, aki semmilyen elméleti katonai képzettséggel nem rendelkezett, azért birtokában volt a hadtudományi ismereteknek is. A „katonai szemmérték” elsősorban a terep villámgyors felmérését, a térszín kínálta előnyök és hátrányok azonnali megértését takarja, és nagy karriert futott be a hadtudományban Folard-tól Liddel Hartig. Bár Nagy Frigyes, Clausewitz és Napóleon egyaránt megtanulhatatlan képességként, „isten adományként” aposztrofálta, Kray szerint a Coup d’ esl hosszas gyakorlással és a tapasztalat útján is elsajátítható.

A „Megjegyzések az előőrsi szolgálathoz” azonban mást is elárul. Az ebben található hasznos információk ellenére Kray perspektívája alapvetően nem változott meg akkor, amikor kinevezték egy nyolcvanezer fős hadsereg élére. Megmaradt bátor és ügyes elővédparancsnoknak, aki abban a szerepben érezte a legjobban magát. Összehasonlítva Károly 1796-os instrukcióival, a tábornok nélkülözte azt a stratégiai és hadműveleti

¹⁰ A hadjáratra lásd: Lázár 2013. 151–229. o.

érzékét és képzettségét, mely a főherceget jellemezte. Megmaradt ízig-vérig a gyakorlat emberének és a „kisháború” mesterének, akinek az a feladat, mellyel 1800 tavaszán Németországban meg kellett birkóznia, végül meghaladta erejét. Ennek ellenére számos Habsburg-hadvezérrel ellentétben hadserege ütőképességét 1800. augusztus 31-i leváltásáig megőrizte.

MEGJEGYZÉSEK AZ ELŐŐRSI SZOLGÁLATHOZ¹¹

Egy előőrsi szolgálatban lévő tiszt kötelességei

Az előőrsön vagy más kikülönírtésben lévő tiszt legelső gondja és kötelessége az állások elfoglalásakor mindenekelőtt a terep pontos megismerése legyen, miáltal a posztokat¹² és az őrszemek¹³ helyét a legcélszerűbben tudja kijelölni.

Egészen addig, amíg a megfelelő intézkedéseket meg nem tette és állásait *biztonsági- és támo- gató* [kiemelés az eredetiben] posztjai által arcban, a szárnyakon és hátul egy ellenséges rajtaütési kísérlet veszélye ellen nem biztosította, nem engedheti a zöm lovasságát lóról szállni, illetve a gyalogság sem teheti le fegyverét.

Terepismeret

Mivel legfontosabb tevékenysége a terep és az ellenség irányából ide vezető utak pontos megismerése, ezért már a menet alatt, még akkor is, ha jó térképpel rendelkezik, szükséges, hogy a rendelkezésre álló hírek révén mindent pontosan megtudakoljon, és főleg az, hogy erre erdészeket és csőszöket szemeljen ki, akiket addig tartson maga mellett, amíg az összes posztot fel nem állította és az utakat meg nem szállta és biztosította.

Mindezeket muszáj személyesen felderítenie és az őrszemeket illetve a felváltó posztokat¹⁴ saját magának kijelölnie.

Az őrszemek, avagy a biztonsági vonal

Bár arról, hogy miként kell a külső őrszemvonalat az ellenséggel szemben kiállítani, és milyen személyes kötelezettségei vannak a megfigyeléssel kapcsolatban, már minden tisztet megfelelő instrukciókkal láttunk el, nem felesleges egy ismételt emlékeztető erről, továbbá minden őrségvál-

¹¹ Bemerkungen uiber den Vorposten Dienst. Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Alte Feldakten, Feldzug in Deutschland. 1800-13-I. Karton Nr. 1298. Élén Kray Donaueschingenben, 1800. április 5-én kelt levele áll Kienmayer altábornagynagynak, amelyet ő a lap alján olvasható megjegyzés szerint 1800. április 9-én Gengenbach-ból továbbított gróf Merveldt tábornok részére: „A mellékletben csatolok Nagyságodnak néhány, tapasztalatokon alapuló megjegyzést és visszaemlékezést az előőrsi szolgálatról, melyet szíveskedjen ezredeinek, zászlóaljainak és a szabadsapatoknak továbbítani, azzal a megjegyzéssel, hogy a törzs- és főtiszt urak készítsenek róla egy másolatot, illetve minden alkalommal az ebben leírtakhoz tartásuk magukat, és törekedjenek arra, hogy alárendeltjeik is elsajátítsák ezeket. Kray tábornoszernagy.”

Az irat átírásában és fordításában nyújtott segítségért köszönet illeti Lenkefi Ferenc urat, a Hadtörténelmi Levéltár főlevéltárosát, akinek közreműködése nélkül jelen közlemény aligha láthatott volna napvilágot. Paleográfiai rutinja és németudása annál is fontosabb volt számomra, mivel az egyébként sem kielélt szöveg a sok átírás miatt meglehetősen romlott formában maradt ránk.

¹² A posztok itt őrsöket, őrhelyeket jelölnek. A „közönséges” posztokon rendszerint egy káplár parancsnoksága alatt nagyjából 5-8 fő állomásozott. Innen küldték ki az őrsöket és itt pihentek a váltások. A tábor felé haladva lépcsőzetesen kialakítottak még ún. tisztí, esetleg ún. kapitányi posztokat is. Dienst und Exercier Reglement für die sämmtliche Kayserl. Königliche Infanterie. Frankfurt und Leipzig, 1786. 255. o.

¹³ Eredetiben Kray ezeket a francia *vedette* szóval jelöli, mely a régi magyar katonai terminológiában ’vég-őrként’ szerepelt. Lásd: A magyar királyi nemesi felkelés 1809.

¹⁴ Eredetiben: „Ablohsungs Postens”.

tásnál a legénységet alaposan és érthetően újra ki kell tanítani, hogy mely pontok vagy magaslatok, völgyek, erdőségek különösen figyelemre méltóak és fontosak, nehogy az ellenség megkerülje vagy észrevétlenül lerohanja ezeket.

Ezeket az utakat megduplázott őrséggel vagy silbakokkal¹⁵ kell megszállni, és innen váltás alkalmával az egyik valamelyest előre vagy oldalra lovagolva,¹⁶ a megfigyeltekről a leghamarabb hírt adhasson a felváltó posztnak.

Az őrszemek száma ezen a biztosító vonalon a tereptől függ. Bizonyos esetekben nincs is szükség rájuk, viszont bizonyos átszegdelt és csalitos¹⁷ pontokon szükséges, hogy gyalogos, vadász és lovas őrszemek együttesen legyenek jelen. Különben magától értetődő, hogy a legkülsőbb és legveszélyeztetettebb pontokon a legmegbízhatóbb és legalkalmasabb emberek álljanak, mivel figyelmükön és buzgalmukon az egész előőrs, sőt, az egész hadsereg sorsa függhet.

Ezeket a legkülső őrszemeket kiváltképpen emlékeztetni kell arra, és meg kell hagyni nekik, hogy egy éjszakai rajtaütés során, rögtön a riasztó lövések leadása után ne meneküljenek egyenesen vissza a főelőőrsökhöz,¹⁸ hanem oldalvást térjenek ki, hogy az ellenséget ezáltal félrevezessék, és a főerők számára időt nyerjenek arra, hogy lóra kapjanak, és egyéb intézkedéseket tegyenek.

Tilos továbbá a külső őrsztoztonok feleslegesen lármát csapni, úgyszintén szigorúan tilos az őrszemeknek az ellenséges őrköt túlságosan megközelíteni, legkevésbé sem szabad velük szóba elegyedni vagy közös italozásba bocsátkozni,¹⁹ mely gyakran dezertálásra csábít, vagy éppen gyors fogságba eséshez vezet, amint erről számos szomorú példa ismert, vagyis, hogy gyakran akár régóta szolgáló, megbízhatónak tartott katonák is szerencsétlenül jártak.

Végül senkinek sem megengedett, hogy kedve szerint az előőrsi láncon keresztül akármelyik irányban bejelentetlenül áthaladjon, és mielőtt az illetőt a főposztokhoz kísérik, szigorúan átkutatni szükséges, és ettől az eljárástól ettől nem szabad eltérni.

Felváltó őrsztoz-vonal

Az őrszemek vonala mögött szükséges ugyanakkor felváltó-őrsztozokat is kijelölni olyan távolságban, hogy támadás esetén az első őrvonal riadólovéseit meghallja, és legyen ideje lóra ülni, a [visszavonuló] őrszemeket felvenni és az ellenségnek olyan mértékű ellenállást kifejteni, vagy legalábbis időt nyerni, hogy ne tudja közvetlenül a főerőket elérni és rajtuk ütni.

Minderre a poszt parancsnokának²⁰ rögtön az őrsztozok kijelölésénél gondolnia kell, emellett, hogy ez a felváltó vonal a felváltandó őrkötől ne túl távol helyezkedjen el, és éjszaka vagy egy erős köd esetén a váltást ne fárassza ki, és ne tegye ki felesleges veszélynek.

Az ellenség végőreinek felváltásakor, vagy ha bárhol bármiben egyéb változásokat vesz észre annak helyzetében, rögtön szükséges az összes itteni felváltó posztot lóra ültetni és készenlétbe helyezni, ami miatt hatásaik legyenek jól ellátva és felkantározva, és csak akkor, ha nincsen semmi veszély, szabad egyenként vagy a [a poszt] felével takarmányozni menni.

Máskülönben mindenről, amit az ellenségnek megfigyelnek, azonnal egy megbízható jelentést kell tenni.

¹⁵ Az eredetiben: „doppelten Schildwachten oder Vedetten”.

¹⁶ Eredetiben: „Seitwärts reiten”. Valószínűleg a szöveg úgy értelmezhető, hogy az illető kerülő úton térjen vissza a felváltó poszthoz.

¹⁷ Eredetiben: „Coupirten und busierten Punkten”.

¹⁸ Eredetiben: „Hauptposten”.

¹⁹ Az efféle fraternizálás a korszakban meglepően gyakori volt. Egy anekdota szerint a spanyolországi háborúban egy francia őrszem két puskával a vállán egyszerre az ellenséges brit hadseregére is vigyázott, amíg skót „kollégája” valami ital után nézett.

²⁰ „Posten Commandant”: Kray talán itt az egész elővéd parancsnokára gondol.

Támogató őrsoszt-vonal

Ha a főszereg ereje engedi, ezen a fent említett, valamelyest távolabbi őrláncon, a felváltó-őrvonalon kívül létesíthetünk még egy támogató őrsoszt-vonalat, melyet úgy kell kialakítani, hogy a teljes vonal csúcspontján²¹ helyezkedjen el, azt kisebb ellenséges csapatok ellen fedezze, továbbá minden hirtelen visszavonulás esetén biztosítani tudja. Ha végül az ellenséges hadsereg eltávolodik, és ezért előőrsi elvonják figyelmünket, ezáltal saját előőrsi láncunk, melyet a hadsereg biztonsága érdekében szintén előre kell tolnunk, érdekében mást nem is kell tennünk, mint előre és oldalra kiküldött járőrökkel gondoskodni védelméről.

Járőrök

Mivel a járőrök ereje kizárólag a parancsnok belátásától és a körülményektől függ, így nagyon leegyszerűsítve három fajtájukról beszélhetünk: az ellenőrző, a surranó²² és a fűrésző, avagy támadó járőrökről, melyeket mind-mind más és más tevékenységre és szándékkal hozunk létre, így más parancsokkal és feladatokkal is látjuk el.

Ellenőrző járőrök

Egy ellenőrző járőrt általánosságban csak azért küldünk ki, hogy különösen éjszaka és köd esetén a figyelmét és a rendjét ellenőrizzük a kiállított őrsosztoknak, és ha valahol a közelben vagy a fő posztok mögött láрма, kiabálás hallatszik, esetleg valami kihágást érzékelnek, akkor ezekről értesüléseket szerezzenek.

Surranó járőrök

E járőrök feladatai ellenben már nagyobb jelentőséggel bírnak, mivel ezek az ellenség titkos előkészületeinek felfedéséből vagy bárminemű meneteinek és komoly mozgásra utaló jeleinek megfigyeléséből állnak, ezért ezek mindig kevés, ám válogatott emberekből és lovakból álljanak, akiknek semmiképpen sem az ütközetekre kell törekedniük, hanem arra, hogy észrevétlenek maradjanak, így lehetőség szerint az ellenséges szárnyakon működjének. Mindenek előtt szerezzenek pontos híreket, vagy ha lehetőség adódik, ellenséges tisztet vagy futárokat állítsanak meg, és ezáltal írásbeli küldeményeket szerezzenek, majd ezeket sértetlenül hozzák be, így az ellenségnek nagy kárt okozhatnak, míg a saját hadműveleteket jelentős előnyhöz juttathatják.

Időnként ezek a surranó járőrök ugyanígy észrevétlenül átjuthatnak az ellenséges posztok között, továbbá egy ostromlott erődnek vagy az ellenség manővererei, vagy túlereje miatt elvágott, esetleg egyéb módon bajba került hadtestnek híreket és parancsokat hozva, nagy szolgálatot tehetnek. Ennek az élére egy olyan tapasztalt, elszánt és ravasz parancsnokot és legénységet kell kiválasztani, aki ha balszerencsés esetben fogságába esik, az ellenségnek teljesen más okokat mond küldetéséről, mint ami a valóság, melyekről a hadtestparancsnok jó előre kitanítja és eligazítja őt.

Támadó járőr

Végezetül egy ilyesféle járőrnek a feladatai olyan sokszínűek, hogy jó és eredményes működésétől gyakran akár az egész hadsereg üdve múlhat, és tevékenységét rendszerint nagy veszélyek kísérik, így szükséges megbízható tisztet vagy akár vezérkari²³ tisztet által vezetni és erejét tekintve

²¹ A szövegben: „die erste spitze Bügen”.

²² Eredetiben: „Schleich Patrouillen”.

²³ „Staabs offiziers” – esetleg puszta törzstisztek.

erre a feladatra, ha ez egész [hadsereg] nagysága engedi, 150 és néha akár 300 lovat kijelölni, így ezt akár különítménynek²⁴ is nevezhetjük.

Egy ilyesfajta őrzőjárat parancsnoka mindig egy gondosan kiválasztott személy legyen, akinek bátorságáról és tapasztalatáról meggyőződünk, és aki a dolgok helyes megítélése révén nemcsak a számára legkedvezőbb eljárást tudja kiválasztani, hanem jelentéseiben különböző javaslatokat tesz a hadtestparancsnok számára, így könnyítve meg annak dolgát, és ezáltal egy jól megalapozott figyelmeztetéssel [eredeti] terve végrehajtására emlékeztetni tudja.

Egy ilyen őrzőjárat kiküldésénél a magasabb parancsnoknak annak vezetőjét egyértelmű írásbeli utasítással kell ellátni, hogy védekezőleg vagy támadólag lépjen fel, illetve arról, hogy tulajdonképpen mi is az ő fő célpontja, hogy hová és nagyjából milyen messzire szabad neki előretörni, és végül, hogy kedvezőtlen vagy kedvező fejlemények bekövetkezténél milyen magatartást tanúsítson. Egy ilyen kipróbált tiszttel önként meg kell osztani a vállalkozások diszpozícióit, a menetek terveit, illetve a támadásra tett előkészületeket, egyúttal biztosítani kell arról, hogy nem fogjuk felelőssé tenni az esetleges kudarcokért, melyek az efféle vállalkozásoknál a legkedvezőbb helyzet és a legjobb szándék ellenére gyakran előfordulnak, így kimutatjuk számára bizalmunkat és megbecsülésünket.

Elővigyázat a járőröknél

Mivel ilyesféle kiválasztása egy parancsnoknak olykor elmarad, a fő célok ismertetésén kívül akkor is szükséges a tiszteket a legfontosabbra emlékeztetni, vagyis, hogy célszerű elő- és utóvéd nélkül – különösen átszegdelt terepen – ne nyomuljon előre, továbbá minden dombos és csalitos, mélyutas részt és más mélyedéseket jó lovasokkal és gyalogos vadászokkal előre derítsen fel, és ezáltal biztosítsa további előrenyomulását.

Mindezen kívül egy szoroson vagy erdőségen való áthaladás után, különösen ott, ahol az ellenség a közelben van, mindig hátra kell hagyni embereket, mi által a [különítmény] hátát vagy az esetleges visszavonulás fedezését egy váratlan szerencsétlenség esetén a visszamaradó posztok gyorsan értesíteni tudják.

Áthaladás a falvakon

A falvakon való áthaladásnál különös elővigyázat szükséges, mert az embereink általában egy csapat vagy a lovak patkolása ürügyén²⁵ a csapattól eltávolodni vagy egyenesen visszamaradni szoktak, de gyakran ez az időzés a teljes csapattal megesik, és a lakosság bőkezűsége miatt számos szomorú példát ismerünk, hogy az egész őrzőjárat szerencsétlenül járt, és szegyenletes módon fogságba esett, és ez az előrenyomuló vagy visszavonuló főerőt a legnagyobb bajba vagy legalábbis különösen nehéz helyzetbe sodorta.

Nem csak szigorú parancsokkal, hanem különös eréllyel is fel kell lépni a fent felsorolt veszélyeken kívül a kedvező kimenetelű események bekövetkezténél, mivel az ingadozó ellenség az erők ilyesféle megosztottsága esetén időt nyer a menekülésre és a legénysége összegyűjtésére, ezáltal az ellenállás megszilárdítására.

Ha végül egy ilyesféle őrzőjárat a menekülő ellenséget követi és üldözi, annak szárnyaira mindig lovassági csapatokat kell küldeni, hogy megakadályozzák az ellenség rendeződését, és hogy a szétzört ellenség közül foglyokat ejtsen. Egy erdőn keresztül történő üldözésnél nagy elővigyázattal kell eljárni; különösen a lovak patanyomára szükséges figyelni, nehogy az ellenség valahol visszaforduljon, és a hátunkba kerülve minket hozzon rendtelenségbe, és okozzon veszteséget.

Ezen kívül az alábbiakra kell megtanítani és figyelmeztetni minden alárendeltet.

²⁴ „Detachment”.

²⁵ Valószínűleg hiányos mondat: „Unter vorwand eines Truppes oder Pferd Beschlagens...”

Jelentéstétel

Hasonlóképpen nagyon fontos és hasznos tárgy a jelentések és beszámolók megtételének alapos elsajátítása, aminek révén minden fejleményt a leggyorsabban és legpontosabban továbbíthatunk. Ezért szükséges minden fontos hírt és eseményt nem csak egyetlen ordonánc útján, hanem általában két jól lovagló megbízható futárral vagy annak fontossága szerint egy al- vagy főtiszt által, amint a körülmények és az idő lehetővé teszi pontosan leírva a felettesnek megküldeni, akinek a fontosabb és kevésbé fontosabb tárgyakról egyaránt a jelentést pótlólagosan is el kell juttatni. Abban az esetben, ha első eltéved vagy fogságba esik, és a jelentés az ellenség kezébe kerül, a második futár a dolgok állásáról tájékoztatni tudja a főposztokat.

Hogyha járőrünk vegyesen gyalogságból és lovasságból is áll, hasznos vagy egyenesen szükséges, ha egy pár gyalogos vagy vadász kíséri a futárokat. Különösen hasznos akkor, ha a lovas ordonáncoknak szabadt vagy bozótterepen kell áthaladniuk, mivel a gyalogosok különösen éjszaka könnyebben tudnak az ellenséges vonalakon átsurranni és ez által feladatukat véghezvinni. Ennél is magától értetődőbb, hogy ha a fogságba esés veszélye felmerül, az írásbeli jelentést meg kell semmisíteni, vagy legalább olvashatatlanná kell tenni.

A különítményekről

Ugyanígy tehát jelentősebb és fontosabb vállalkozások végrehajtására nagyobb létszámú csapatokat kell kiküldeni, melyek vagy csak lovasságból, esetleg gyalogságból és lovasságból vegyesen állnak. Élükre egy belátással, tapasztalattal és bátorsággal rendelkező tisztet kell állítani, akinek kiválasztásánál nem kell tekintettel lenni a rangidősökre,²⁶ mivel itt az ügyességről és az egész hadsereg üdvéről van szó, tehát itt kivételes eljárásnak kell helyet adni.

Elővigyázatossági intézkedések

Az elővigyázatossági intézkedések és a menetek rendje ugyanazok, mint amiket a járőröknél ismertettünk, csak az előre vagy hátra nyomuló csapatok [valószínűleg a különítmény elő- és utóvédjei] erősebbek kellene, hogy legyenek, mint a járőröknél, mivel az efféle különítmények jobban eltávolodnak a főszeregtől, és többet tartózkodnak az ellenséggel szemben, különösen azok, melyek ellenséges területen működnek. Az elővigyázatossági intézkedésekre szintén több figyelemmel kell lenni, és a parancsnokot ezért jó térképekkel, illetve hírekkel és megbízható értesülésekkel szükséges ellátni, nehogy veszélynek vagy megsemmisülésnek tegye ki magát.

Egy járőr előre küldésénél feladatának fontossága, illetve a körülményeknek megfelelően szükséges a parancsnoknak egy másik, gyengébb őrzőjáratot is pontosan egy óra múlva az első után küldenie, hogy az eseményekről vagy az első[nek kiküldött őrzőjárat] helyzetéről híreket hozzon, illetve az esetlegesen fellépő veszélyekben segítségére siessen. Egy szabadt vagy erdős-hegyes terepen az őrzőjáratoknak általában gyalogságból és vadászokból kell állni, és még az előcsapatnak vagy oldal-őrzőjáratoknak feladatát is nekik kell ellátni, a magukkal hozott lovasság szerepe csak a jelentéseknek a főerőkhöz való gyors eljuttatására korlátozódhat.

A falvakon való áthaladásakor, ahogy azt korábban említettük, az összes helyi vadászt²⁷ és mezőőrt össze kell hívni és pontos tudakozás után az őrzőjáratot vinni, de a legjelentéktelenebb veszélyes körülmény esetén, néhány megbízható katona kíséretében inkább küldjük sürgősen a főerőkhöz őket, még hozzá oly módon, hogy útközben senki sem beszélhessen egymással. Ezáltal a különítmény parancsnoka minden körülményről időben tudomást szerezhet, és ezen időnyereség által a szükséges intézkedéseket megteheti.

²⁶ A szövegben: „Anciente”. Hasonló véleménnyel van Jeney is, aki hangsúlyozza, hogy a portyázó csapat parancsnokának kiválasztásánál az alkalmasságon kívül semmilyen más szempont nem érvényesíthető. *Jeney* 1986. 53. o.

²⁷ Másolási hiba, a „Revierjäger” a helyes.

Intézkedések az előőrsben

Abban az esetben, ha az előőrs az ellenség előtt vagy éppen támadás alatt áll, amint ő [a főerők parancsnoka] erről a csatazajból tudomást szerez, ne várjon a beérkező jelentésre, hanem egy kis létszámú őrzőrajt küldjön oda egy tiszt vezetésével, hogy az okokról és körülményekről érdeklődjön, és vészhelyzet esetén sürgős segítséget és erősítést tudjon oda küldeni, vagy egy nagyobb ütközetre előkészületeket tegyen.

Egy ilyen eseménynél a parancsnoknak szem előtt kell tartania a hadtest- vagy [hadsereg-]parancsnoktól kapott utasításokat és feladatokat és ezután az ellenség ereje, mozgása és a terep alapján, hogy miféle összecsapásra²⁸ készüljön. Különböző saját döntését a támadásról vagy védekezésről minden körülményt, az előnyöket és hátrányokat mérlegelve kell meghoznia, majd ezt bátran és elszántan végrehajtania, tehát semmiképpen sem céltalan habozás és ingadozás közepette, mely a saját csapataiban a bizalmat előljáróik iránt aláássa, és rendszerint kedvetlenséghez vagy egyenesen a pánik kitöréséhez vezet.

Ha mindeközben a támadás mellett döntünk, akkor is gondolnunk kell a visszavonulásra, a rajtaütésre, és arra, hogy hol vetjük meg lábunkat.²⁹

Felderítés

Ha az idő és körülmények engedik, minden tervezett³⁰ vállalkozás előtt rá kell szólni magunkat egy alapos felderítésre az ellenséges állás erőssége és az ellenség szándékai felől, mely előkészületeiből és mozgulataiból könnyen kitalálható; így egy okos parancsnok azonnal megismeri az ellenség terveit és annak tartalmát, és egyúttal ítéletet tud alkotni arról, hogy a terep alkalmas-e egy sikerrel kecsegtető ütközetre, vagy inkább egy hátrafelé irányuló manőver megtételére kényszerítheti.

Egy előőrsi szolgálatban lévő, ugyanakkor a terepismeretben jártas parancsnok figyelmét nem kerülheti el az ellenséges állás alapos tanulmányozásánál egyetlen dolog sem, melyeket átgondolva, egy célszerű elhatározást hozhat, melynek alapján támadó vagy védekező tervet készít, majd ezt habozás [nélkül]³¹ és eltökélt higgadtsággal végrehajtja.

Abban az esetben, ha sokkal gyengébbek vagyunk az ellenségnél, muszáj hadicselhez folyamodnunk, és igyekezzünk csapataink [harcvonalunk] megtévesztő, két- vagy akár egysoros³² kiterjesztésével az ellenséget megtéveszteni, melyet [a főerőket] néhány, nem túlzottan jelentős létszámú különítményeknek kell követnie, és amennyiben lehetséges, egy kis magaslát mögött kell felállítani [a harcvonalat], és így az ellenség csak a katonáink fejét látja. Ezáltal egy sokkal jelentősebb erőt vagy egyenesen túlerőt gyanít, és a támadásból védelembe menve át, időt nyerve számunkra egy előnyös döntés meghozatalára, vagy látva az ellenség határozatlanságát vagy zavarát, a gyenge pontjaira mért gyors és váratlan támadással és bátor tiszt különítmények³³ által szárnyait megkezdve, kibillentjük az egyensúlyából. Ha sikerül az ellenség hátába előrenyomulni, zavarba hozhatjuk, sőt, talán teljes vereséget is mérhetünk rá, melyet úgy tehetünk teljesebbé, ha könnyűlovassági különítményeket küldünk a szétszóró menekülő után, hogy számunkra ne legyen idő soraikat rendezni, de ezeket [az üldöző lovasságot] zárt rendű lovassági különítményeknek kell követni, hogy a foglyokat átvegyék és azonnal hátraküldjék, de különösen inkább azért, hogy szükség esetén az előcsapatokat támogatni tudják.

²⁸ A szövegben: „Gerauf[e]”.

²⁹ Alighanem hiányos mondat: „Inzwischen darf bei Fassung eines Entschlusses beim Angriff wenigstens zum Rückzuge, über Heilung Platz greiffen.”

³⁰ A szövegben: „Überdachtung”, de lehet másolási hiba és inkább az ’obgedachte’, vagyis „feljebb említett” értelemben.

³¹ „...mit Anstand”.

³² A cs. kir. hadsereg szabályzatai és szokásai szerint a gyalogságot három soros mélységben állították fel a csataterén. Egy kétsoros harcrend révén a szokásos harc vonal jóval hosszabb.

³³ „Offiziers Abtheilungen”.

Egyébként arra is szolgálnak ezek a visszavont biztosító erők, hogy ha szükséges, az ingadozó ellenségnek egy határozott támadással megadják a kegyelemdőfést, és a zsákmányolt lövegeket és díszjeleket [zászlókat] átvegyék és biztonságba helyezték, továbbá a sebesültekről gondoskodjanak.

Végezetül vannak olyan könnyelműek,³⁴ akik az ütközet alatt lőszerhiány vagy sebesültek és felszerelés hátra vitele ürügyén eltávozni igyekeznek, így ezeket a visszavont biztosító erőknek meg kell állítani, gyülekeztetni és szükség esetén legalább a foglyok kísérésére felhasználni.

Hogy az ütközetekben elkerülhetlenül bekövetkező kedvezőtlen események elhárításáról gondoskodjunk, szükséges minden vállalkozás előtt egy saját lovaskülönítményt kikülöníteni, mely egyrészt a főerők elővédjeként szolgálhat, másfelől az ütközetek alkalmával tartalékként hátul maradhat, továbbá felelős minden esetleges rendetlenség elhárításáért.

Tartalék csapatok

Már korábban említettük, hogy néhány erre alkalmas esettől eltekintve, sohasem a teljes csapattal indítsunk támadást, hanem képezzünk tartalékot.

Néhány, súlyos következményekkel járó, szomorú eset figyelmeztet minket arra, amikor tartalék nélkül előrenyomuló csapatot gyakran egy csekély számú elszánt ellenség hátrálásra késztetett, vagy egyenesen megfutamított, ugyanakkor az efféle elővigyázat [ti. a tartalék képzése] számos veszélyes ütközetnek adott szerencsés vagy éppen döntő fordulatot.

Megfigyelés egy támadásnál

Azt, hogy miként és mely pont ellen kell irányulnia az igazi támadásnak, azt az ellenség ereje és állása dönti el, viszont ha a lovasságnak és gyalogságnak együtt kell működnie, akkor a terepet különösen szemügyre kell venni, különösen abból a szempontból, hogy a gyalogság egy nyílt térszínen³⁵ nincs-e túlságosan kiteve a lovasságnak, vagy hogy a saját [lovasságtól] elhagyva veszélybe kerüljön, ezért az előreküldött lovasságot csak néhány bátor önkéntes gyalogos csatár³⁶ előzze meg, akiket megfelelő távolságból, zárt rendben kövessen a támogatás, a többi gyalogság olyan rendben maradjon, hogy a későbbiekben, ott ahol szükséges, előrenyomulhasson és a célnak megfelelően működjön.

Elővigyázat az ellenség üldözésénél

Nem mindig tanácsos a már ingadozó ellenséget az ajánlatos elővigyázat nélkül, túlságosan gyorsan lerohanni vagy foglyul ejtésére törekedni. Tapasztalatból tudjuk, hogy egy elszánt [ellenség] az ütközet alatt gyakran kihasználja figyelmetlenségünket, és a vereségét vagy akár a vad menekülését ellentámadássá változtatja, és minden kivívt sikerünket kicsikarja a kezünkből.

Ezért különösen szükséges csapatainkat kézben tartani, és a rendet megőrizni, továbbá, amint azt korábban említettük, a menekülő ellenséget csak több kisebb lovassági különítménnyel egyszerűen, minden oldalról [kövessük], és efféle üldözéssel a lármát és felfordulást különösen az ellenség hátában nagyítsuk fel. Különösen a poggász-szekerei között igyekezzünk pánikot és rendetlenséget előidézni, mindamellett a csapatoknak szigorúan meg kell hagyni, hogy sem fosztogatásban, sem fogolygyűjtésben ne vegyenek részt. A hátráló főseregtől elszakadtakat csak fel kell szólítani fegyverük eldobására, és kegyelmet kell felkínálni, így különösen az ellenséges gyalogság esetén életük megkímélhető, kivéve akkor, ha kétségbeesett ellenállást fejtenek ki, vagy számítani lehet felmentésükre.

³⁴ Szó szerint „leichtherzig”, de alighanem gyáva értelemben használja a szerző.

³⁵ „...auf einer Plenne”.

³⁶ „Plänkler”.

Ha az ellenség végül rendben hátrál meg, nem mindig tanácsos ilyen esetben kétségbeesett védekezésre kényszeríteni, kivéve akkor, ha olyasvalami történik, ami egy ravasz meglepetést [vagy] egy elszánt támadást eredményre vezethet. Az elővéd csatárainak ugyanakkor az ellenséges oszlopot több ponton nyugtalanítani, illetve a zavarokat észrevenni és kihasználni kell, mi által már nem egyszer fontos és szerencsés sikerek születtek, melyeket pusztán azoknak a bátor tisztek elszánt kötelességteljesítésének köszönhetünk, akik előcsatáiraik vezetésénél tanúsított éberségük révén a szerencsés pillanatokot kihasználták, és azonnali jelentésküldés által erősítésről gondoskodtak.

A csatárok számáról

Hogy tulajdonképpen mennyi legyen az előcsatárok száma, és ugyanekkor milyen távolságra merészkedjenek a főerőktől, általában a terepviszonyoktól és az ellenség viselkedésétől függ, amelyhez különösen védekezésnél, maguknak kell igazodniuk. Mindig szükséges tehát gondoskodni arról, hogy az egész front és a szárnyak legalább részben saját előcsatáiraik által fedezve legyenek, és lehetőség szerint a lovasság is gyalogsággal vagy vadászokkal biztosítva legyen. Különbözően mindig érvényes alapszabály legyen az, hogy vadászokat vagy mesterlövészeket soha sem hagyunk támogatás nélkül, ha az ellenség csatáiraik által ütközetet készül bevezetni. A vadászokat általában szintén úgy kell alkalmazni,³⁷ hogy bár egy vadász pontos lövéseivel és találatával rémisztően hat, de azért puskásokat kell adni mellé, akik gyorsabb töltésükkel és tüzüikkel³⁸ számára a hosszabb töltéshez és célzáshoz az időt biztosítják, az ellenséges előrenyomulást feltartják, és végső esetben szuronyukkal fejtik ki a legerősebb ellenállást.

Ha az ellenséges csatárok túlságosan nagy erővel nyomulnak előre, előreküldhetünk egy pár lovas löveget, hogy néhány jól irányzott kartácslövessel visszaverjék őket, majd zúrzavarukat kihasználva, egy lovascsapattal kövessük őket. Ez az eljárás gyakran vezet kedvező eredményre, miként az is, hogy vadászok és lövészek az ellenséget felderítik, körüllopakodják, az ellenséges tiszteket, amint meghallják, távol tartják, vagy a lóról lelővik.

Magatartás ellenséges túlerő esetén

Ha egy a főerőktől elvágott lovassági különítményt³⁹ a minden jel szerint túlerejű ellenség szorongatja, vagy már körül is zárta, akkor sem adhatja meg magát azonnal soha, vagy még kevésbé dobálhatja el fegyvereit, hanem magát tömegben,⁴⁰ vagy legrosszabb esetben csak álljanak össze valamiféle rendezetlen tömegbe,⁴¹ és így próbáljanak meg kitörni vagy magukat kivágni. Így legalább a [különítmény] nagyobbik része megmenekülhet, és az ellenségnek is jelentős kárt okozhatnak.

Számos dicső példa bizonyítja, hogy elszánt vezetés és a legénység bátorsága által mégoly nagy veszély is elhárítható, és számos esetben az efféle [vállalkozás] szerencsés módon végződik, ami által a csapatok megmenekülnek a megalázó fogságba eséstől.

³⁷ „... auch dazu angereift werden”.

³⁸ A korszakban a vadászok huzagolt csövű ám még elöltöltős karabélyának megtöltése jóval több időt vett igénybe, mint a gyalogság sima csövű ezért viszont pontos lövésre alkalmatlan fegyvere.

³⁹ A további szövegből ítélve elképzelhető, hogy tévedésről van szó és a szerző gyalogságra gondolhatott.

⁴⁰ „In Masse”. A császári-királyi hivatalos szabályzatok csak 1807-től írták elő a „tömeg” (Masse) alkalmazását, melyet gyorsan lehetett vonalból megalakítani a sorok zárásával.

⁴¹ „in Haufen”.

Viselkedése a tiszteknek ilyenkor

Ellenkezőleg,⁴² az összes tiszt és a legénység felelősségre vonható és büntetethetőnek tekinthető, ha rögtön, ahogy a veszélyes helyzet bekövetkezik, behődöl, és a védekezéstől az ellenség fenyegetése elrettenti, anélkül, hogy mindent megtenne a maga megmentésére, és az alárendeltjeit nem lelkesíti bátorságra a saját példájával vagy szigorral, hanem magát az ellenségnek könnyűszerrel megadja.

A legkevésbé sem mondható vétlennek az a parancsnok, akinek legénysége rendetlenségbe jutott, vagy egyenesen pánikba esett, emellett fegyvereit és a löszert elhajtotta, hogy könnyebben tudjon menekülni, még ha ezek azért is történtek, mert a mellette harcoló csapat meghátrált. Ez a szégyenteljes tett, nemcsak hosszadalmas újra gyülekeztetést von maga után, hanem azt is, hogy ezek a katonák hosszú ideig szolgálatra alkalmatlanok maradnak, miáltal a sereget hátrány éri, és a költséges beszerzés révén az államnak is nagy kárt okoznak.

A tartalék löszerről

Minden különítmény-parancsnoknak különös gondja legyen az ütközetek előtt arra, hogy jó előre elegendő löszerkészletet halmozzon fel, melyből a [főseregtől való] jelentős távolság miatt nem jelentéktelen előny származhat.

Éppen emiatt nem megengedett túl nagy távolságból az ellenséggel feleslegesen csatározni vagy erélytelenül támadni, mivel az éppen a szükséges időben fellépő löszérhiány, különösen akkor, ha a tartalék túl messze van, nem csak megfoszthat minket az elért sikertől, hanem a csapatokat komoly vagy akár végzetes veszélybe is sodorhatja.

A költséges ágyú- és taracktűz alkalmazására fordítsunk kettőzött figyelmet, mivel nem a sok lövés, hanem a pontos és hatékony döntheti el az összecsapást.

Amint az elővédeknél és a különítményeknél, ezúttal hasznosabb, ha választásunk a lovassági lövegre⁴³ esik a gyorsaság szempontjából, így a különféle vállalkozásoknál is jobb, ha az ágyúval és tarackkal szemben ezt részesítjük előnyben. Fedezetükre mindig egy lovassági csapatot kell biztosítani, és a málhás lovakat valamennyire oldalra és hátra, a tüzelésirányon kívül kell elhelyezni. A municiószekereket ne küldjük túl messzire hátra, azért, hogy ne kelljen a löszert túl nagy távolságból elhozni, de amennyire csak lehet, maradjanak az ellenséges ágyúgolyóktól védett helyen.

Ezeket a lovassági lövegeket mindig lássuk el sánceszközökkel,⁴⁴ hogy az árkokat és egyéb akadályokat le tudják küzdeni.

A lovassági lövegek kiszolgáló személyzete, illetve a fedező csapat élére kipróbált és megbízható tiszteket kell kinevezni, és ugyanígy az egész tüzérségi személyzet tapasztalt és elszánt emberekből álljon, akik egy gyors visszavonulás esetén feltalálják magukat, és meg tudják akadályozni a lövegek elvesztését.

A szabadcsapatokról⁴⁵

Nem minden idő kínál lehetőséget arra, hogy egy különítmény parancsnoka menetei és hadmozdulatai által elérje célját, mivel gyakran nagy akadályok és nehézségek állnak útjába. Hogy semmilyen lehetőséget ne hagyjunk kihasználatlanul, hogy egy túlerejű ellenséget, ha nem is visszavonulásra, hanem legalább egy célszerű mozdulatra kényszerítsünk, a parancsnoknak egy

⁴² Túlerő esetén gyakran azonnal szinte automatikusan megadták magukat a csapatok, valószínűleg ezért kezdí így a mondatot Kray.

⁴³ A lovagló vagy lovas tüzérség lövegei néhány apróságtól eltekintve csak annyiban különböztek a gyalogos lövegektől, hogy a lövegtalpra a kezelők számára ún. hurkát szereltek fel, melyen a tüzekek egymás mögött ültek.

⁴⁴ Az ásó, lapát, csákány, fejsze és egyéb, főleg földmunkákhoz szükséges szerszámok összefoglaló neve.

⁴⁵ „Freyparthey”. Kray itt nem a háború esetén felállított szervezetszerű könnyűcsapatokra, hanem inkább ad hoc összeállított egységekre gondol.

elszánt tisztból és különféle ezredeből való kipróbált legénységből szabadcsapatot kell alakítani. Ez a csapat kerülő utakon az ellenség oldalában és a hátában, illetve a raktárai és depói ellen is tevékenykedik, és mindenhol nagy lármát csap, és igyekszik félelmet kelteni, az élelmezésért felelős és egyéb katonai hivatalnokokat foglyul ejteni, mindenféle készleteket megsemmisíteni. Általában mindenféle igazinak tűnő káprázattal az ellenséget és az egész környéket aggodalomba és zavarba ejteni, hogy az vagy egy hibás hadmozdulatot tegyen, vagy legalább egy erős kikülnítéssel magát meggyengítse, és támadó terveiről akárcsak egy rövid ideig is, de letegyen, ezáltal a saját parancsnoka számára időt nyer és alkalmat terem, hogy a meggyengült ellenség megtámadásához és legyőzéséhez előnyös helyzetbe kerüljön, vagy legalább a [megváltozott] körülményeket ki tudja használni.

Egy efféle kikülnített szabadcsapat-parancsnok viselkedését mihez tartási parancsban szabályozzuk, ahogy küldetésének céljáról és titkos feladatairól is kimerítően tájékoztatjuk, hogy ő őrzőjáratait vagy előőrseit alaposan kitanítsa, tehát így a szükségést⁴⁶ titokban megoszthatja, és nyomátékosan megparancsolhatja, hogy ha egy vagy több embere fogságba esik, az ellenségnek teljesen más célokat adjanak meg. A falvakon való áthaladáskor hasonlóképpen járunk el,⁴⁷ és az átjövő követeknek⁴⁸ a szükségesnél ne áruljunk el többet, és semmiképpen se érdeklődünk egy bizonyos útirányról, hanem különféle utakról kérdezősködünk, és azután csak a menet során, a falvaktól eltávolodva kell az igazi utat követni.

A csapat parancsnokának nem csak különös szigorral, hanem ugyanakkor kellő komolysággal is kell az összes kihágást figyelni, és a lakosság megnyerésére barátságos és együtt érző magatartással, kedveskedő beszéddel kell törekedni, biztosítva őket a várható előnyökről, viszont figyelmeztetni és fenyegetni a hamisság vagy árulás következményeire.

A diverzióról és a különítményekről

Ha olykor a körülmények szükségessé teszik, az ellenséggel szemben egy erős különítmény által diverziót kell végrehajtani, melyet nagyjából a már leírt alapelvek szerint kell végrehajtani.

Mivel ez pusztán csak azt célozza, hogy az ellenséget egy veszélyeztetett ponttól eltávolítsa, vagy megakadályozza, hogy oda egy erős teljes hadtestet küldjön, így ennek a hatásait és következményeit jól át kell gondolni, mielőtt a saját különítményünket előre küldjük. Ezt [a diverziót] csak az idő, terep és körülmények mérlegelésével szabad elrendelni, úgy, hogy azt gyorsan és könnyűszerrel le tudjuk folytatni.

A hírszerzőkről és kiválasztásukról

Hogy valamennyire a hírszerzőket és egyéb informátorokat, továbbá felhasználásuk különféle módjait meg tudjuk becsülni, szükséges mindig jó előre céljukat és rendeltetésüket továbbá őket megítélni, és csak annyi bizalmat helyezni beléjük, amennyit szabad, valamint csak annyi [információt] adni nekik, amit mindenki tudhat, és amiről már rendelkezünk hírekkel.

Az efféle emberek vakmerőségéből, esetleg lelkes támogatásuk miatt szolgálnak minket. Tulajdonságaik és képességeik szerint három osztályba sorolhatóak, melyek szerint kell őket hasznosítani. Ezek pedig:

azok, akik az ellenséges állam vagy annak hadseregének szolgálatában állnak, és hivataluknál vagy ismereteiknél fogva kapcsolatba kerülhetnek a hadműveleti tervekkel. Ezek, ha gazdagon megfizetjük, és őszinték vagyunk irányukban, a legmegbízhatóbban és leghatékonyabb módon szolgálnak minket, különösen akkor, ha még az államügyekre és kormányra⁴⁹ is van befolyásuk.

⁴⁶ Valószínűleg Kray a szükséges dezinformációra gondol a további szöveg alapján.

⁴⁷ Zavaros mondat, a szerző feltehetően arra gondol, hogy a helyieket is dezinformálja a küldetés céljáról.

⁴⁸ „Entziehende Bote”. Alighanem ellenséges hadikövetről van szó.

⁴⁹ „in Cabinet”.

A második csoportja a kémeknek általánosan a ravasz kocsikísérők,⁵⁰ akik, ha hűségükről megbizonyosodtunk, továbbá hasznosan és megbízhatóan fürkésznek, és hozzák a híreket az ellenséges főhadiszállásról, jó szolgálatot tehetnek, különösen, ha beosztásuk vagy ismeretségük révén el tudják hozni az összes hadseregparancsot, diszpozíciókat, és az ellenség mozgásáról időben és kimerítő módon tájékoztatnak. Az ellenség lovasságának, gyalogságának és tüzéségének erején kívül, felderítheti állásait, sáncait, a hidakat, a különféle átjárókat és utakat. Szükség esetén így az elővédet vagy az egyik oszlopot is kalauzolni tudja. Ezeket az embereket nyomatékosan figyelmeztetni kell arra, hogy gyorsan⁵¹ végezzék feladatukat, mert az a hír, ami ma különösen fontos, holnapra teljesen haszontalan lehet, miáltal a pillanat elmúlik, és a kedvező alkalom kihasználatlan marad.

Az efféle tevékeny és ügyes kémeket nem csak gazdagon kell jutalmazni, és jutalmat ígérni a zsákmányból a sikeres vállalkozások esetén, hanem biztosítani őket arról, hogy balsorsuk esetén asszonyukról gondoskodni fogunk, és hozzátartozóik irányában hálások leszünk.

Mivel az ebbe a csoportba tartozó emberek általában a kereskedők és markotányosok közé tartoznak, be szokták magukat hízelegni és kellemkedni a főhadiszállásra és az ezredkekhez, így ezeket jó szolgálatuk ellenére figyelmesen szemmel kell tartani, nehogy a mi kárunkra, kettős ügyökként, titokban a saját hasznukra működjenek.

Végül a harmadik fajta parasztokból vagy mindenféle más dolgozó osztályból áll,⁵² akik a földmunkáik ürügyén, az ellenséges őrszotokon vagy a menetoszlopokon átjuthatnak, hogy az ellenség erejét vagy a menet irányát kifürkésszék.

Néha egy parancsnok arra kényszerül, hogy egy helyi lakost vagy polgárt életének vagy vagyonának elvesztésével fenyegetve, az ellenséges táborba vagy szállásokra küldi kémkedni. Ezt a módszert csak különös veszélyben és a legvégső esetben szabad használni. Különben egy okos és figyelmes parancsnok az efféle elővigyázatossági kiadásokra nem sajnálja a pénzt, mely bőségesen megtérül a sikeres vállalkozások során.⁵³

Hogy miféle nagy titkolódzás és óvatosság közepette kell kiválasztani és kezelni a kémeket és híreiket, és gyakran milyen kevéssé bízhat az ember az akár több felől is beérkező híreknek, melyek éberségünket elaltatják, arról elretentő példaként a gyakori balszerencsés esetek sorakoznak.

Az elővéd és hátvéd kötelességei

Egy elő- vagy hátvéd az elő- vagy utóvédje egy menetelő seregnek vagy hadtestnek, melyek minden műveletet fedeznek, hogy azok annál biztonságosabban és zavartalanabban mozoghassanak. Erejét a saját és az ellenséges erőviszonyok határozzák meg, úgy, hogy minden esetben az ellenséges előrenyomulásnak ellen tudjon állni, vagy szándékát az ingadozó ellenséggel szemben keresztül tudja vinni.

[Az elővéd és hátvéd] parancsnokának tulajdonságai

Az előőrsök általában könnyűcsapatokból állnak, és élére egy okos, figyelmes, tetterős és elszánt parancsnokot állítanak, mivel fáradhatatlanságától és bátor viselkedésétől csapatai sorsa, az egész sereg biztonsága és nyugalma függ. Kötelességei annyira fontosak és sokrétűek, hogy ezekben pusztán belátására, tehetségére és hadi tapasztalatára kell, hogy hagyatkozzunk, továbbá meg kell bízunk az általa adott parancsokban és egyéb intézkedéseiben, és csak azt kell meghagyni neki, hogy minden mozdulatát és hadműveletét a [fő]sereggel való állandó és pontos összeköttetésben tegye, illetve azzal megszakítatlan érintkezésben maradjon, és [műveletei] jól kiszámíthatóak legyenek.

⁵⁰ „...verschlagenen Wagenfolge”: alighanem a különféle tábori segédnépekre, fuvarosokra gondol Kray.

⁵¹ A szövegben csak „die Schnellig...” van.

⁵² „Arbeits Classen”.

⁵³ Jeney hasonló állásponton volt, amikor óva intette a parancsnokot, hogy a kémeken takarékoskodjon. Jeney 1986. 57. o.

Mindenféle ellenséges előretörés esetén szükséges, hogy egy elővédparancsnok számíthasson a főserег támogatására.

Hogy egy efféle elővédnek miképpen kell eljárnia – elsősorban az elővigyázatra való tekintettel – a menetek és az ellenséges támadások esetén, illetve saját támadó és védekező intézkedéseink megtételekor, már sok szó esett a különítményekről tett korábbi észrevételünkben. Kiváltképpen gondoskodni kell arról, hogy a menetnél az elővédek ne nyomuljanak előre túlzottan, de még inkább [fontos], hogy a főserег felkészült legyen, így az ellenségnek ne legyen alkalma előretörni.

Egy elővédnél hidegvérrel és bátorsággal kell az ellenség előrenyomulásának gátat szabni. Az éberség és az ellenség mozgásának és hibáinak megfigyelése gyakran kínál kézenfekvő lehetőséget, hogy könnyűszerrel csapást mérjünk rá, és az így kivívott siker gyakran a főserег hadműveleteire is döntő kihatással van.

A jelentéstétel

A jelentések megtételéről a járőrökkel foglalkozó részben már eleget szoltunk, de ez a tárgy még fontosabb a nagyobb különítményeknél, illetve kikülönített csapatteknél és messze jelentősebb következményekkel járhat, mivel pontatlanság vagy késlekedés a legnagyobb hátrányokat vonhatja maga után, és gyakran helyrehozhatatlan károkat és bajt okozhat. Ezért soha ne mulasszuk el azt, hogy különösen két egymástól távol álló különítmény vagy más kisebb csapatteknél esetén a köztük lévő távolság szerint több megfigyelő posztot létesítsünk, mi által meghiúsíthatjuk azt, hogy az ellenség észrevétlenül átlopakodjon [a különítmények között], és a kommunikációs vonalat elvágja, vagyis a futáraink és a jelentésvivők útját megakadályozza, a kiállított levélküldöncök⁵⁴ biztonságát veszélyezteti, akiknek kerülőutakat kell keresni és használni ehhez [a küldemények célba juttatásához], és ami a csapatteket zavarba hozza, nem lehet eléggé igazodni ahhoz, hogy mindenképp egyik vagy másik résznél a kapcsolat fenntartható legyen, következésképpen a bizonytalanság és a biztonság között lebeg, hogy maga viselkedjen a körülményekhez igazodva, vagy a másik felet szólítsa fel célszerű együttműködésre.

Ez okokból szükséges, hogy az efféle köztes posztokhoz különösen az átszegdelt, erdős és csalitos terepen, illetve a lovassági ordonánc-posztok mellé néhány gyalogost és vadászt is adjunk, hogy köztes terepszakaszokat szorgalmasan járják végig és biztosítsák, de kedvezőtlen esetben a jelentéseket vagy üzeneteket is jutassák el kerülőutakon, vagy a futár számára kalauzként és egyben testőrként szolgáljanak.⁵⁵

Egy különítmény ütközetben és a közeli támogatás

Abban az esetben, ha az egyik vagy a másik oldali különítmény ütközet zajait, vagyis jelentős ágyútűzet vagy csatározás hangjait érzékeli, szükséges azonnal minden hátul álló és a köztes posztokból néhány jól lovagló huszárt odaküldeni információszerzés céljából, amiből az ott tartózkodó fő- vagy altisztek rendelkeznek, és észlelésük alapján az oda kiállított fő- vagy altiszt haladéktalanul értesíthesse a mellettük álló őrségeket, egyúttal meghozhassa saját döntéseit, hogy kedvezőtlen események bekövetkeztekor nehogy elvágják, vagy foglyul ejtsék.

Eközben senkinek sem szabad posztját elhagyni, anélkül, hogy a mellette álló posztokat az okok [ügye]k jelentőségéről ne értesítsék, ami szerint azok a főposztoknak jelentést tesznek.

Ezen kívül mindig arra kell törekedni, hogy amíg csak lehetséges, a mellettünk állókkal összeköttetésben és kapcsolatban legyünk, vagyis a köztes teret és az összekötő utakat ne engedjük át az ellenségnek, hanem [a különítmények] folyamatosan és kölcsönösen keressék és tartsák fenn az érintkezést.

Ha jelentés vagy egyéb híradás érkezik arról, hogy egy szomszédos különítmény vagy hadtest valóban támadás alatt és veszélyben van, egy parancsnoknak, feltéve, hogy saját csapatait nem

⁵⁴ „Ausgestelten Brief Ordonanzen”: talán Kray a váltásként hátrahagyott futárookra gondol.

⁵⁵ „...als geleibt dienen zu können”.

fenyegeti túlélőjű támadás, kötelessége, hogy azonnal, parancsra való várakozás nélkül, legalább csapatai egy részével siessen segítségére, esetleg egy kikülönítés által gyakoroljon nyomást az előrenyomuló ellenségre, és az adódó lehetőségeket egy gyors és váratlan rohammal használja ki. Az általában rendetlenül előrenyomuló ellenséges oszlopokat igyekezzünk szétzilálni és rémületbe kergetni. Sok ismert példa tanúskodik arról, hogy veszélyes és már elvesztett ütközetek sorsát lehet megfordítani úgy, hogy akár egy szerencsés végkimenetel, egy megnyert csata vagy legalább egy összefüggő és rendezett visszavonulás következhet be, illetve így a veszteségek csökkentéséhez is hozzájárulhatunk. Mindez elvárható egy bátor és elszánt katonától, parancsnoktól.

Elővigyázat a hátráló ellenséggel szemben⁵⁶

Hogy milyen elővigyázattal kell a hátráló ellenséggel szemben eljárni, és azt, hogy csak rendkívül kedvező alkalmakkor célszerű és lehetséges teljes felbomlásukra vagy akár megsemmisülésükre törekedni, már érintettük.

Saját visszavonulásunk alkalmával minden alakulatban tartsuk fenn a legnagyobb rendet és nyugalmat, és nyomatékosan utasítsuk őket, hogy minden dombot, szorost és bozótot használjanak fel az elszánt védekezésre, és így az ellenséges előrenyomulást nehezítsék meg és tereljék el. Veszély esetén [a gyalogság] elsőként tömegben zárkózzon fel, és tüzelve távolodjon, az ellenséges lovasságot pedig vadászok tüzével tartsa távol, mely emberekben és lovakban egyaránt veszteséget okoz. A gyors előretöréstől a lovasság kénytelen tartózkodni, mivel a támogató gyalogság nem tudja elég gyorsan követni, ezért kénytelen biztos távolságból a kínálkozó alkalomra várni. Ezek a lehetőségek általában egy szorosnál vagy egy vízesárkon való átkelésnél adódhatnak, amikor a gyalogság alakzata, hogy ne kelljen átgázolniuk, megbomlik, vagy amikor megkísérelnek átvágni egy bozóton, hogy teret és időt nyerjenek. Az egységek parancsnokainak ezért a legnagyobb szigorral kell biztosítaniuk alakulatuk zárt rendjét, és végső esetben a fő- és altisztek által összetereelve, pusztán rendezetlen tömegben, de maradjanak együtt, nehogy az ellenséges lovasság legázolja őket, továbbá a legénységet a csapat legelejéről személyes példával kell hidegvérre és kitartásra ösztönözni. Egy ilyen alkalomnál nagyon hasznos, hogy ha a szorost már elérő csapatokból jobbra és balra is a szárnyakra posztokat különítünk ki, hogy tüzükkel a visszavonulást fedezzék, így az ellenséget távol tartsák, és az oszlopok számára időt nyerjenek a szoroston való áthaladásra, majd az alakzat újrafelvételére.

Végezetül, ha egy esetleges kudarc után visszavonuló lovasságunkat egy zárt [értsd: rendezett] lovas-tömeg veszélyezteteti vagy üldözi, akkor ezt, az elővéddel egyedül szembekerülő erőt engedjük egészen a hátul álló tartalékunkig, de akkor, amint a tartalék felveszi a harcot, és bátran szembeszáll az ellenséggel, egy időben, gyors elszántsággal oldalról és hátulról is támadjuk meg különítményeinkkel, mi által egészen biztosan rendetlen menekülésbe fog. Amint a rendet nem tudja fenntartani, menekülése során hatalmas veszteséget tudunk az ellenségnek okozni. Ha egy ellenséges oszlop egy szűkös terepszakason kísérli meg az áttörést, állítsunk vele szembe egy lándzsájuk hegyét előreszegezõ ulánus különítményt, és a szárnyakon, ha gyalogság nincs is kéznél, ahol lehetséges, őrszemeket állítsunk ki, akik az ellenséges oszlop közeledtekor először elsütik pisztolyukat és karabélyukat, majd megtámadják azt, így az ellenséges sorokban bizonyára zavart keltenek, és hátrálásra kényszerítik.

Ezt a fajta védekezési módot más lovassági csapat[nem] is alkalmazhatja, melyet zárt rendben támadó ellenség fenyeget, de azok pallosukat szegezzék előre.

Egyébként az ilyen esetekben minden a vezénylő tisztek rettenthetetlenségén és hidegvérén múlik, melyek segítségével ők a veszélyből és szorult helyzetből kitorva, az ellenséget dicső módon a támadásból a védelembe szorították.

⁵⁶ Ez a fejezetcím kissé megtévesztő, ugyanis valójában a saját visszavonulás helyes módjait tárgyalja.

Tulajdonságai egy kikülönített csapat parancsnokának

Egy önálló csapat vezérőjének legfontosabb tulajdonságai közé elsősorban a *valódi Coup d' oael*, a *higgadt értékelése a bekövetkező eseményeknek* [kiemelés az eredetiben] az ütközet alatt és végül a *helyes és gyors* [kiemelés az eredetiben] döntéshozatal, illetve intézkedés a *leggyorsabbban elérhető és megbízható segítségről* [kiemelés az eredetiben]. Éleselméjűsége, tudása és belátása révén egy elszánt⁵⁷ parancsnok azonnal felismeri az ellenség összes hibáját, saját intézkedéseit ezekhez igazítja és kihasználja saját előnyét, melynek révén minden vállalkozását siker kíséri.

A Coup d'Oael

A Coup d'Oael, avagy a katonai szemmérték a terep helyes és pontos megítélését jelenti, annak kiterjedése és tulajdonságai szerint, beleértve az előnyök és hátrányok megítélését katonai szempontból, és ebből következően [a csapatok] alkalmazását.

Az elsőt⁵⁸ hosszas gyakorlással, a másodikat⁵⁹ tapasztalatból és a rajtaütésekből⁶⁰ lehet elsajátítani, de mindkettő fontos és szükséges egy tiszt számára, hogy ne kelljen mindig mások gyakran megbízhatatlan segítségére hagyatkoznia és támaszkodnia.

A parancsnok személyes bátorságáról

Szorult helyzetekben a parancsnok személyes bátorsága nem elegendő. A tapasztalatok által kimerült okosság és elszántság határozza meg a legcélszerűbb döntést, majd annak lehetséges megvalósítását.

Az *idő*, a *terep* és a *körülmények megbecslése* [kiemelés az eredetiben] az, mely meghatározza a lehetőségeket és a kényszereket, illetve kijelöli a legkönnyebb és legjárhatóbb utat.

Ágyúdörgés és fegyverropogás közepette kevés idő van tépelődésre és tanácskozásra. Pusztán az elszántság által fűtött rátermettség vezethet minket a kedvező végkimenethez.

Ahhoz, hogy védelmi vagy támadó intézkedéseket tegyünk, vagy egy csapatot harcrendbe állítsunk, vagy menetoszlopot alakítsunk a parancsok higgadt kiadásával és végrehajtásával, elegendő a hidegvér, de egyedül az ütközetek során kínálkozó szerencsés momentumok kihasználásának tudománya az, melyek a dolgokat döntésre viszik, és mely egy bátor hadvezér erényeit a legteljesebb színben csillogtatják.

A beosztottak ismerete

Hogy mennyire fontos az, hogy egy csapatparancsnok alárendeltjeit jól ismerje, azért, hogy különleges tulajdonságaikkal és képességeikkel hasznosíthassa őket, könnyen belátható abból, hogy alkalmatlanságukból mekkora hátrány származhat, vagy egyenesen nagy szerencsétlenség következhet be az állam és a hadműveletek számára.

Visszavonulás nyílt terepen

Nyílt terepen történő visszavonuláskor nem szabad a teljes arcvonalon a hátráló mozgást rögtön megkezdeni, hanem kezdetben csak a kevésbé fenyegetett szárnyon tanácsos végrehajtani, hogy az a hátrébb felvett állásában a többi hátráló alakulatot felvegye,⁶¹ az ellenség előrenyomulásának

⁵⁷ A szövegben az „ingeschlossener” szó szerepel, de alighanem a szerző az entschlossener szóra gondolt.

⁵⁸ A terep felmérését, megbecsülését.

⁵⁹ A csapatok alkalmazását a terepen.

⁶⁰ „Coupirung”.

⁶¹ Az eredetiben „abnehmen”, de véleményem szerint az annehmen illik a szövegbe.

ellenszegüljön, és kitarása által a különítmények⁶² rendezését és így a további menetek megszervezését lehetővé tegyék, és biztosításukat elősegítsék. Ilyen alkalmakkor szükséges, hogy magunk is támadólag lépünk fel, hogy az előrenyomulni akaró ellenséget visszanyomjuk, így időt és teret nyerjünk továbbhaladásunkhoz.

Visszavonulás falvakon keresztül

Ha visszavonulásunk útja falvakon keresztül visz, akkor mindenekelőtt vagy a saját, vagy az első átvonuló oszlop élcsapatából egy tartalékkal megerősített mozgó különítményt állítsunk ki, és⁶³ minden utat és átjárót szálljunk meg, míg a hátvéd be nem érkezik, és a további intézkedések és parancsok nem kerülnek kiadásra. Ezáltal nem csak megakadályozzuk a bajokat, hanem az átvonuló oszlopok biztonságáról előre gondoskodunk.

A falvak megszállását és védelmét azok fekvése határozza meg, melynek során különösen a külső részeket, az átjárókat,⁶⁴ kerteket és az árkokat kell az ellenséges lovasság vállalkozása ellen biztosítani. Az udvarházakat, kastélyokat és minden olyan épületet, melyek kereszteződésben vagy főúton állnak, ha az idő és a körülmények engedik, különösen jól meg kell szállni. A mellvédek első részét el kell látni [...]⁶⁵ legrosszabb esetben, ha a legénység visszavonulására nincsen lehetőség, vessék be magukat a házakba, és az ablakokon keresztül szakadatlan lövöldözéssel nehezítsék meg az előrenyomulást, felmentésüket várva, vagy valószínűleg a fogság szomorú sorsának adják át magukat.

A falvak mögött egy támogató csapatot kell kiállítani, hogy a megtámadottakat segítse, vagy visszavonulásukat fedezze, illetve a fáradt, harcoló legénységet adott esetben felváltsa és a sebesülteket és foglyokat hátravigyje.

Lovasságot és gyalogságot a terep adottságainak megfelelően, és ahol lehetséges, fedett állásban kell elhelyezni, hogy váratlan kartácstűztől vagy lovassági támadástól rejtve maradjon, és az előrenyomuló ellenséget rendtelenségbe és ingadozásba hozza. A falvak elhagyásakor minden utat, amíg csak lehet, az elvonuló csapatok nagysága szerint megtartani, a posztoló legénységet ugyan csökkentve, de addig nem teljesen feladni ezeket, amíg a csapatok kivonása majdnem teljesen nem történt meg, hanem pusztán a végőrök maradnak hátra, mintegy megtevesztésül szolgálva, és az éjszakázó csapatok több felderítője⁶⁶ között hagyják el posztjukat és húzódnak vissza. Ha a visszavonulást a körülmények csak az éj leszálltával teszik szükségessé, minden külső posztot és végőrhelyet, hacsak nem egészen napkeltéig, de legalább három óráig a csapatok elvonulásától számítva a helyükön kell hagyni, hogy az őrtüzek fénye az ellenséget a távozást illetően bizonytalanságban tartsák.

Ugyanekkor kettőzött figyelemmel kell eljárni ilyen körülmények között, hogy az ellenség az elvonulást a lakosságtól vagy leadott jelekből ne tudja meg, és utánunk küldött őrzérekkel ne keltsen zűrzavart a faluban vagy egyenesen a menetoszlopban, mely pánikot esetleg nagyobb szerencsétlenséget okozhat.

A falvak felgyújtása

Végezetül vannak esetek, amikor néhány ház vagy teljes falvak felgyújtására kényszerülünk, hogy az ellenség előrenyomulását, ha nem is megakadályozni, legalább lassítani tudjuk. Ilyesfajta elkerülhetetlen eseteknél az okozott károkat a hadsereg érdekével szemben nem szabad tekintetbe venni, ahogy a legcsekélyebb részvét sem merülhet fel a szerencsétlenül járt lakossággal szemben. Minden falut, mely a hadsereg közelében az arcvonal előtt vagy a szárnyakon található, fontos-

⁶² „Abteilungen”, de inkább csapattestekről van szó.

⁶³ Valószínűleg hiányos a szöveg.

⁶⁴ „Zugängen”.

⁶⁵ Valószínűleg hiányos a szöveg, ez a gondolat nem folytatódik.

⁶⁶ „Flanquers”.

ságuk miatt nem csak erősen meg kell szállni, hanem egy erős védvonallá kiépíteni és használni, illetve e célból sáncokkal és erős támogatással biztosítani.

Védelmüknél nagyjából a fent elmondottak szerint kell eljárni, csak a felgyújtás ellen kell különös óvintézkedéseket tenni, és a táborban folyamatosan készenlétben kell tartani az erősítést, hogy ellenséges támadás ellen hatékony ellenállást tudjon kifejtetni, és ha az ellenség a falunak egy részét el is foglalja, rögtön újra birtokba tudjuk venni. Egy csata alatt ez általában megtörténik, és gyakran a győzelmet is eldöntheti ezért szükséges a sáncműveknek is megfelelően kiterjedtnek kell lenniük,⁶⁷ hogy a nehéz ellenséges lövegek tüzének és a rohamoknak ellen tudjon állni.

Elsáncolt falvak támadása

Azt, hogy miként kell megszállt és elsáncolt falvakat megtámadni, fekvésük és számos más tényező határozza meg, melyekről egy parancsnoknak jó előre kémek és pontos felderítés révén tudomást kell szerezni. A helyzetértékelés után hozzon döntést, melyet utána hajtson is végre.

Egy olyan vállalkozásnál, melyet egy elsáncolt település ellen indítunk, az ellenséggel szemben legalább kétszeres túlerőt kell felvonultatni, mivel ezek gyakran nagy áldozatot követelnek, és elegendő tartalék nélkül nem szabad megkockáztatni.

Ezért nagyon kívánatos, hogy egy ilyesfajta támadás meglepetés útján, fedett utakon történjen, és képesek legyünk egy időben több oldalról megindítani. Abban az esetben viszont, ha a támadást napközben és szabadon⁶⁸ kockáztatjuk meg, a támadást több oldalról kell megindítani, kezdésként elszánt önkéntesekkel, akiket kitartó csatártúzzal fedezünk, majd a tartalékkal támogatjuk, melyet több lovasszázad követ, és a flanquerők⁶⁹ megtámadják az ellenséges gyalogos csapatokat, így könnyen kipuhatólják az ellenség elszántságát, és megtámadják gyenge pontjait. Amint az első csapatok szétszóródva előrenyomulnak, és magukra vonják az ellenséges tüzet, a hátulsó oszlopoknak azonnal meg kell indulniuk, megindítván a főtámadást minden egyes pont ellen, melyet számukra célként kijelöltek. Az előrenyomuló különítmények oldalában zárt lovassági csapatoknak kell előrenyomulni, és ha jól alakulnak a dolgok, egy részük a falu ellen vagy egyenesen szétugrasztni⁷⁰ és a félelmet és zűrzavart a menekülő ellenségnél növelni, és ha ellenséges lovasság az előrenyomuló gyalogságunkat támadni akarná, vesse vissza és velük együtt⁷¹ törjön be a faluba, és ott félelem és általános zűrzavar terjesztésére törekedjék. Ennek olyan kedvező és döntő következményei lehetnek, melyek olykor az egész [ellenséges] hadseregére hatást gyakorolnak, és ott is rendetlenség és pánik ütheti fel fejét a csapatok közt, melynek minden lehetséges módon való kihasználását és a kedvező pillanat megragadását ne mulasszuk el, mivel ezek csak ritkán ismétlődnek meg.

Éjszakai támadás

Egy éjjeli támadásnál még nagyobb nehézségekkel találkozhatunk. Mivel ez sokkal veszélyesebb is, [ezért] nagyobb elővigyázatossággal kell végrehajtani, ezért pontos és alapos tájékoztatásnak kell megelőznie mind a parancsnokok, mind az alárendelték részére, [nehogy] elővigyázatlanság, sietség és rendetlenség a vállalkozás kudarcát okozza, melyre számos szomorú példát tudunk a történelemből.

Egy okos és tapasztalt parancsnok célszerű intézkedéseivel számos bekövetkező eseményt elháríthat. Az altisztek [megfelelő] kiválasztása az efféle vállalkozásoknál majdnem mindig garantálja a sikert, [mivel] a győzelem ilyen éjszakai harcok során általában az elszántságból, rendezettségéből és a csapatok bátorságából származik. Azért hogy nehogy ellenséges kocsikísérők⁷²

⁶⁷ „... Gute und starke Provinz haben...”

⁶⁸ „bei Tag und freye...” valószínűleg nyílt terepen.

⁶⁹ Itt: lovas oldalbiztosítók, akik általában kettesével, hármassával tevékenykednek.

⁷⁰ „gar mitnehmen springen kann” – zavaros szöveg.

⁷¹ Talán az előrenyomuló gyalogsággal együtt.

⁷² „Wagenfolge”.

vagy saját, kötelességüket teljesítő csapatainkat kizökkentsék, vagy teljesen időszerűtlenül a terep felderítésével foglalatokodjanak, az efféle vállalkozásoknak a legjobb két órával napkelte előtt megkezdődniük.⁷³

[Azért ebben az időpontban] Hogy az elért eredményeket napkeltekor is megőrizzük és továbbfejlesszük; a felmerülő nehézségeknél nem csak a rendet tudjuk könnyebben helyreállítani, hanem az [esetleg] elvesztett előnyt azonnal visszaszerezni.

Az ilyen vállalkozások során elfoglalt lövegeket és puskákat a körülményeknek megfelelően vagy rögtön tegyük használhatatlanná, vagy a foglyokkal együtt küldjük hátra és helyezzük biztonságba. A saját legénységet tartjuk együtt, továbbá keményen lépjünk fel a fosztogatás és kihágások ellen, és álljunk mindenre készen. Az efféle vállalkozások során csillogtathatja egy derék tiszt erényeit igazán, bizonyítva, hogy méltó a jutalomra és kitüntetésre, ezért minden magasabb előjárónak és csapatparancsnoknak is különös kötelessége és feladata, hogy bátor és okos tiszt urakat az egész ottani hadsereg előtt ismertté tegyék, illetve másrésről eréllyel lépjen fel azok ellen, akik vagy elfeledkeznek a kötelességről és becsületről, vagy mások tetteivel és érdemeivel kérkednek és maguk számára jutalmakat csálnak ki.

A kizárólag valós érdemek és bátorság által megszerezhető, megérdemelt jutalom nem csak azokat tüzezi fel további dicsőséges tettekre, akik már kiérdemelték, hanem másokat is arra sarkall, hogy efféle eredményeket érjenek el, továbbá dicsőséget és szeretet vívjanak ki maguknak.

Támadás falakkal és sáncokkal megerődített városok ellen

Efféle, falakkal és sáncokkal megerődített és megszállt városok ellen ugyanúgy a meglepetés erejével vagy támadási móddal kell eljárni [mint a falvak ellen], és az ilyen alkalmakkor soha nem szabad elmulasztani egy célszerű módon, vagyis a közelben álló támogató erő⁷⁴ képzsét, mivel a benyomuláskor az első roham során a felhevült legénység az ismeretlen utcákon rendszerint eltéved. A fogolygyűjtés és zsákmányolás során szétszóródott csapataink harcértéke⁷⁵ lecsökken, így a mindeközben rendeződő ellenség ellen nem tud kellő ellenállást kifejtteni, és könnyedén visszavetve, elveszítjük a kivívott előnyt. Ezért elengedhetetlen a támadó csapatokat megfelelő nagyságú és kéznél lévő támogatással ellátni, hogy a fenyegető veszélyt el tudjuk hártani, a támadást felújítsuk, és az elért eredményt megtartsuk.

A rajtaütésről

Ezt a tárgyat, amiről a különféle óvintézkedéseknél már említést tettünk, itt is szükséges érintenünk, miként minden ellenséges vállalkozásról is szót kell ejtsünk, melyek a városokban állomásozó előőrsoket és őrzőket veszélyeztetik, és magában a hadseregben is nyugtalanságot és bajt okozhatnak.

A rajtaütések által az ellenség az előretolt őrzőjeinket nem egyszer aggasztó helyzetbe és veszélybe hozzák.

Minden tapasztalt és elővigyázatos tiszt tudja jól, hogy miként kerülheti el ezt a veszélyt célszerű óvintézkedések alkalmazásával, ennek ellenére törekedni kell rá, hogy az ellenséget saját portyáinkkal erőteljesen zavarjuk, hogy magunk számára nyugalmat és biztonságot teremtsünk.

A helyszín alapos megismerése és az ellenség erejéről és szándékáról való hírszerzői jelentések értékelése után az előrenyomuló őrzőjeink mindkét szárnyán az ellenségénél kétszer erősebb⁷⁶ különítményeket kell fedett terepen és rejtékutakon titokban előretolni és felállítani, illetve a tényleges őrzőjeinket egy hasonló vagy nagyobb erejű csapattal arányos távolságból⁷⁷ követni.

⁷³ „2 Stund anbruch”.

⁷⁴ „Unterstützung”. A szerző inkább a tartalékképzésre gondolt.

⁷⁵ „zum Gefecht vermindert wird”.

⁷⁶ „2 [számmal!] Starken dem Feind überlegenen Detachments”.

⁷⁷ „in einen Proportionierten Entfernung”.

Az erős őrzékek az ellenség észrevételekor lassan és csatárláncban⁷⁸ mozogjanak visszafelé, hogy az ellenséget feltüzeljék, de az után annak előrenyomulásakor valamivel gyorsabban térjenek ki, hogy olyan messzire csalják, hogy az oldalt, a szárnyakon rejtve álló különítményeknek időt nyerjenek, hogy az ellenségnek a hátába kerüljenek, váratlanul megtámadják és rendetlenségbe hozzák, majd hogy a zűrzavarból profitálni tudjunk, és a kedvező alkalmat kihasználjuk a tartalékba hátrahúzó csapatok gyorsan segítségül előresietnek, hogy az [ellenségnek] teljes vereségét elősegítsék.

Az utolsó török és a jelenlegi francia háborúk példái bebizonyították, hogy az ilyen fajta vállalkozások, melyeket bátor szellemben és elővigyázattal kell végrehajtani, egytől egyig kedvező végkimenetelhez vezetnek, továbbá az ellenség elővigyázatlanságát büntethetjük velük. Az efféle rajtaütéses vállalkozásoknál a saját csapatoknak legalább kétharmaddal erősebbnek kell lenniük az ellenségénél, hogy egy odasiető [ellenséges] támogatás ellen hatékonyan léphessünk fel, és az elért eredményeket megőrizhessük.

Kray
Táborszernagy

BIBLIOGRÁFIA

A magyar királyi nemesi felkelés 1809. <i>Jeney</i> 1986. <i>Lázár</i> 2013.	A magyar királyi nemesi felkelés 1809. évi szabályzatai. Korabeli katonai szótárral. S. a. r. <i>Lázár Balázs</i>. Budapest, 2013. <i>Jeney</i>: A portyázó, avagy a kisháború sikerrel való megvívásának mestersége korunk gényusza szerint. Ford., szerk. és s. a. r. <i>Zachar József</i>. Budapest, 1986. <i>Lázár Balázs</i>: Krajovai és topolyai báró Kray Pál táborszernagy katonai pályája. Budapest, 2013. (A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára)

⁷⁸ A szövegben betű szerint „erbtentlern”. Esetleg erplenkern – csatárláncban.